

Az elektronikus információ fejlődése az elmúlt és a következő 12 évben

Barry Mahon

Barry Mahon: Electronic information: 12 years of progress; what will happen in the next 12 years? c. cikkét (Rev.Esp.Doc.Cient. 20 vol. 1997. 2.no. 182-188.p.) Mohor Jenő tömörítette.

Az elmúlt 12 év legfőbb fejleményének – első pillantásra – az „online” tűnt, ám hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az „elektronikus” ennél sokkal többet foglal már magában. Inkább úgy tűnik, hogy ma már jóformán minden információ elektronikus, és a következő 12 év még drámaibb változásokat hozhat. Érdekes áttekinteni, hogy hol voltunk, hol tartunk ma, és hová juthatunk az elkövetkező években, arra is figyelve, hogy a technológiai fejlődés egyértelműen haladás-e, mert bizony, néha inkább csak újabb nehézségek forrása...

12 éve

1984-ben már volt online információ, elsősorban professzionális információhasználók számára, s főként azoknak, akik meg is tudták fizetni. Ugyanakkor az információ elégtelenül működő, megbízhatatlan telekommunikációs hálózatokon áramlott (il-

letve akadozott), hiszen az Eusidic akkori felmérése szerint a hívások több, mint 30%-a volt eredménytelen. A CD-ROM még ritkaság volt, és drágák voltak a meghajtók is. A hyper-kapcsolódások (hipertext vagy hiperakárm) ötlete sem volt ismert, az SGML néhány kiválasztott fejlesztő titkos művészetének számított, a HTML-t még fel sem találták és igen kevés embernek volt – kezdetleges – szövegszerkesztője. A dokumentumellátás (document delivery) ismeretlen fogalom volt, az emberek könyvtárközi kölcsönzésről beszéltek, a legnagyobb online szolgáltatásoknak is alig volt kapcsolata a dokumentum-szállítókkal. A „háló” csak a pókok ismerték.

Fejlődés volt-e a 12 év?

A válasz – különböző szempontok szerint – más és más lehet:

- ⊗ *Az információs szakemberek* közül jó páran profitáltak a változásokból, mások viszont nem. Akiknek javára vált az elmúlt időszak, főként a magánszektorhoz tartoznak, a köz-szféra lassabban vette át az új technológiát. Az ifjabb, rugalmasabb, „információorientáltabb” feladatokon dolgozó szakemberek körében nagyobb haladás látszik, a hagyományosabb könyvtári szerepek kevésbé változtak.
- ⊗ *A számítástechnikai szakemberek* körében történt a leglátványosabb szakmai haladás, és jelentős volt a szakterület kiszélesedése is. Lényegesen javult a hardverek és a szoftverek használhatósága. Vannak könyvtárosok, akik arról panaszkodnak, hogy a számítógépes népség teljesen előzönlí az információs közösséget, ám erről maguk az információs szakemberek tehetnek, akiknek ismerniük kellene az új igényeket, és ki kellene (kellett volna) tudni elégíteni azokat.
- ⊗ *A könyvtárak* körében kétségtelenül jelentős fejlődés ment végbe mind funkcionálisan, mind a nyújtott szolgáltatások tekintetében. Ez a fejlődés azonban egyenetlen volt. Az egyetemi könyvtárak kapcsolódtak legkorábban az Internetre, de a privát szektor könyvtárai (nagyobb „lefargásoknak” lévén kiteve) erősebben kényszerültek rá az új technológiák használatára, így gyorsabban fejlődtek. A könyvtárak általában elszenveték a költségvetés megkurtítását, így rákényszerültek a kooperatív beszerzési egyezmények megkötésére, az osztott katalogizálásra és a dokumentumszolgáltatás használatára.
- ⊗ *A kiadók* változtak – több szempontból – a legkevésbé. Az újabb kiadók, akik a CD-ROM és elektronikus kiadásra koncentráltak, persze a fejlődés élvonalában haladtak, de ezek viszonylag kevesen vannak. A hagyományos kiadók, főleg, amelyek a tudományos szférát szolgálják, ugyan érzik a hálózati környezet fenyegetését,

de néhány kísérletnél többre nem volt erejük vállalkozni. Fő félelmük az, hogy a könnyű másolási és terjesztési lehetőségek következtében elvesztik az ellenőrzést saját anyagaik felett, és nincsenek eszközeik jogaik megvédésére, illetve az anyagok megszerzésének, használatának megfizetésére.

A felhasználók oldaláról két csoportot kell figyelembe vennünk.

- ⊗ *A professzionális felhasználók* körében a legnagyobb a fejlődés. A nagygépes rendszerről a helyi hálózatra való áttérés, és az ezzel együtt járó lehetőség a helyhez kötött információk Intraneten keresztüli forgalmazására valóságos forradalmat jelentett. Azonban ez nemcsak a létező információellátók fejlődését jelentette, hanem új szereplők megjelenését az információpiacon, akik integrált szolgáltatásokat kínáltak, közös felülettel (tipikusan a Weben). Az ipari felhasználók pedig könyvtáraik szerepének (és méretének) csökkentésével, a végfelhasználók közvetlen információelérését igyekeztek elérni, így az információellátás decentralizálása felé mozdulva el.
- ⊗ *A nagyközönség* – legalábbis az újságok túllihegése szerint – el vannak árasztva az információnyújtás új eszközeivel, interaktív multimédiával, ez azonban nem egészen így van. Vannak ilyen irányú kísérletek, és ez új lehetőségeket nyithat meg az információipar előtt. Mindez azonban először a Microsoft és a Netscape fejlesztőinek munkáján múlik, csak azután jöhetnek az információellátók.

Könnyebben használhatók-e az információk?

Az elmúlt 12 évben javultak az információ továbbításának módszerei, de könnyebbé tettük-e valóban

az információk használatát is? Talán igen, abban az értelemben, hogy általában könnyebb az információforrások azonosítása, és hatékonyabb eszközeink vannak az eredeti anyag megrendelésére. Ezt a területet (is) a számítógép és a távközlés vezette, de sem a könyvtárak, sem a szállítók nem reagáltak oly gyorsan, mint tehettek volna, ezen lehetőségekre.

Könnyebb-e megtalálni az információt?

Ha a kérdést a keresőeszközökre szűkítjük, az utóbbi néhány évben robbanásszerűen növekedett a rendelkezésünkre álló eszközök mennyisége. Mégis, talán soha ennyi panasz nem hangzott el – főleg az Interneten – az információ megtalálásának nehézségeiről. A szakosodott online szolgáltatások számos új technikával javították a keresés minőségét, ezek azonban a csak a nagyon jártas és rendszeres használóknak segítenek. Az Internet új eszközei ezen az információs szektoron kívül fejlődnek, nem tökéletesek, de gyorsan adaptálhatók. Az információs szakemberek e téren sokat tehettek volna, de – úgy tűnik – elkéstek.

Megéri-e az árát az információ?

Talán. Az információs szektor ugyanis évek óta próbál költség-haszon összefüggéseket találni az információkereséssel és vásárlással kapcsolatos beruházások terén. A legtöbb ilyen munkát eredménytelen volt, főleg ami politikai és pénzügyi döntéshozók befolyásolását illeti. Az utóbbi néhány év hozott ugyan – az információs szakemberek segítségével – némi érdeklődést és érdeklődést a politikusok részéről az „információs társadalom” témájában, s az ő értékelésük javította az információ és az információval kapcsolatos tevékenységek „imá-

zsát”. Az is világos, hogy a távközlés és a számítástechnikai technológiai fejlődése csökkenést hozott a modern információkereső eszközök használatának közvetlen költségeiben. Ennek előnyeit többnyire a felhasználók élvezik.

Jobb-e az információ minősége?

Még mindig hiányoznak az igazán jó mérési módszerek. A nagyobb mennyiség és a több hozzáférési lehetőség nem feltétlenül jelent jobb minőséget. Minden fejlesztés ellenére túl nagy a kínálat közepeszerű minőségű információból, és túl sok a hiba az adategyüttesekben. Várható és remélhető, hogy a verseny és a nagyobb felhasználói nyomás olyan mérési módszerek kidolgozásához vezet, amelyek azonos alapon összehasonlítva teszik láthatóvá a javulást, romlást egyaránt.

A 12 éves fejlődés mérlege

☉ A pozitív oldal:

sokkal több az elérhető információ; sokkal jobb ezek prezentációja; lényegében jobb a hozzáférhetőség; nagyobb a megértés az információ, mint érték iránt.

☉ A negatív oldal:

több az elvárás, mint amit teljesíteni tudunk; az a hit, hogy egy egyszerű „rákattintós” felület maga az elérhető információ; az információ túlkínálata; a régebbi szereplők egy részét új szereplők fenyegetik. Negatívum, hogy az Internettel és a Webt kapcsolatos túlzott hírveréssel olyan várakozás alakult ki, hogy az információ egy egerkattintás nyomán, a képernyőn megjelenő kiemelés formájában elérhető. Mi, szakemberek, tudjuk, hogy ez nem igaz, de mit teszünk a félreértés tisztázására?

A következő 12 év

Miféle Információról beszélünk?

Az információ többnyire szakmai tevékenység során felhasznált szakmai információt jelent, az általános híreket, a szórakozást nem ide soroljuk. Mégis, a digitalizálás nyomán a jövőben minden információt azonos módon kezelnek majd. Ez azt jelenti, hogy a „mi” információnk, a szakmai és az üzleti információ keveredni fog az egyéb információkkal, legalábbis előállításukat és terjesztésüket illetően. A hang és a mozgókép integrálódása, a multimédia pedig olyan új típusú szervezetek létrejöttéhez vezet az információtermelés és -szolgáltatás terén, amelyek inkább a szórakoztatóiparhoz kötődnek. Az információ valamennyi fajtája azonos csatornákon fog „közlekedni”. Nyilván „fajtafüggetlen” eszközökkel küldik és használják majd, de valamennyi digitális információ ugyanazon a „vezetőken” érkezik majd otthonunkba, munkahelyünkre stb.

A piac megoszlása

Az elosztó csatorna ugyan közös lesz, de a piacnak számos szegmense alakul majd ki a különböző közönség számára készült különböző információval. Az információs szakembereknek az előállítás és a forgalmazás szintjén egyaránt egyre hozzáértőbb felhasználók előtt, egyre nagyobb versenyben kell helytállniuk. A másik jelenség a „közvetítőtlenedés” lesz, azaz az (emberi) „interfész” elmozdítása a használó és az általa keresett információ közül. Az információs szakembereknek tehát versenyezniük kell a rendszertervezőkkel, és ugyanakkor velük együtt dolgozni a még jobb és hatékonyabb felhasználói felületek létrehozásában.

Az egyre többet kívánó közönség

E változások eredménye egy olyan profi információhasználó közönség lesz, amely nagyban fog különbözni a jelenlegitől. Eleve jobban rá lesznek hangolva a technológiai lehetőségek kihasználására, információikat nagyobb, áراikban is versengő kínálatból akarják majd kiválasztani, lehetőségük lesz az elérhető opciók összevetésére, és eredményeik publikálása során is különböző lehetőségek közül válogatnak majd. Azaz: igényesebbek lesznek, tudatosabbak lesznek, kevésbé lesznek alkalmazkodók és kevésbé lesz kedvük megfizetni azokat az információkat, amelyek nem pontosan felelnek meg szükségleteiknek.

Milyen szükségletei lesznek az új közönségnek?

Jól tervezett és kezelt információs termékeket és szolgáltatásokat igényelnek majd. Azoknak az információs szakembereknek, akik a katalogizáló és indexelő rendszerek hagyományos hálóit szövegeték, az új Weben kell dolgozniuk, az összeköttetések megteremtésével, fenntartásával és relevanciájuk biztosításával foglalkozva. A nagy kihívást az információs szakemberek számára az új közönség új információigénye jelenti: akkor, amikor kéri, a legmegfelelőbb formában, a kellő mennyiségben.

Ki lesz az információ szállítója?

Hagyományosan a kiadóknak és a könyvtárosoknak a maguk módján meg voltak az előállításához és terjesztéshez az eszközeik, de ez változik. Ma a Microsoft a világ nagy kiadóinak egyike, és a CompuServe az egyik legnagyobb információ-disztribútor. A távközlési társaságok – régi monopóliumok tulajdonosai – aktívan keresik a lehetőséget, hogy part-

nerek lehessenek az információszállításban. Az információszállítás ebben az új világban új képességeket kíván. Szinte művészekre van szükség, akik új formát tudnak adni az információszállításnak, ami elkülöníti az adott információt a környező információtömegetől. Szinte koreográfusként kell az információk különböző helyekről, különböző formákban érkező áramait koordinálni. Ezek a művészek-koreográfusok lesznek az új kiadók.

Konklúzió

Az igazi kérdés az, hogy a hagyományos könyvtárak és szakembereik túlélnek-e ezeket a változásokat. Lehet, hogy egyesek túlzónak tartják e cikk megállapításait, és talán igazuk is van. Mégis, ha nem hisszük el, hogy igen jelentős változás megy végbe körülöttünk, akkor nem a való világban élünk. Lehet, hogy sok információs szakembert, főként a „lágy” tudomány területein (történelem, filozófia stb.), még nem érintettek meg az új tevékenységek, de ez nem marad sokáig így. Sok információs szakember mondhatja, hogy az Internet (általános értelemben használva az összes új információs csatorna megnevezésére) nem sok újat, de sok nem jót tartalmaz. Ez is igaz, de ez nem jelenti azt, hogy az Internet el fog halni. Ha megvizsgáljuk a keresőeszközök fejlődését, kiderül, hogy épp így fejlődtek a mi könyvtári tudományunkban a katalo-

gizálás és osztályozás módszerei, ahogy a feldolgozandó mennyiség növekedett. A különbség az, hogy lenézzük a keresőeszközök fejlődését, merőben gépi ügynek tekintve, miközben még kísérletet sem teszünk arra, hogy tudásunkat és tapasztalatainkat felhasználva jobb eszközöket hozzunk létre.

A cikk megpróbálta kimutatni, hogy a változás most maga az élet. Drámai változáson megy át az a megállapodott hivatás, ami a könyvekkel és más információs anyagokkal való foglalkozást jelentette, jól megalapozott szabályokat követve. Ha tizenkét évet előre tekintünk, még drámaibb változásokat láthatunk. Csak néhány dolgot említve:

- ☉ információtulajdonlás és a használók, szerzők, terjesztők jogai;
- ☉ új módszerek az információkezelésben;
- ☉ az információ-túlterheléssel való foglalkozás, az információ szűrése a felhasználók számára;
- ☉ a különböző modellekben és többszörös csatornákon szállított információkért való fizetés megszervezése és így tovább.

Ha te, kedves olvasó úgy gondold, hogy ezek – és alighanem még egyéb – a változások nem érintenek, jobb, ha már most új munka után nézel. Ha az információs szakmában maradsz, érdekes idők elé nézel.